

## «Остуоруйа ыллыгынан»

### 5-6 саастаах оҕолорго уус-уран айымньыны билиһиннэри

Копырина М. И.

19№-дээх “Мичил” оҕо тэрилтэтин иштээччитэ

Уус - Алдан улууһа, Бороҕон сэлиэнньэтэ.

#### **Сыала:**

Суорун Омоллоон «Дьол чорооно» остуоруйатынарааскөрүнгнээхдьайымаллар нунуэбилиһиннэри.

#### **Соруктар:**

##### **Үөрэтэр:**

Оҕо тылынсаппааһынбайыты (чороон, чурумчуку, ыраахтааҕы, надьараал, бастына, илин кэбиһэр, бөбөх, оһуор, байҕал)

##### **Сайыннарар:**

Оҕо бэйэ -бэйэтинкыттакэпсэтэр дьобурун, бэйэиккиардыгарбыһаарсарүөрүйэхтэрин, тобуллаҕас толкуйунсайыннары.

##### **Иитэр:**

Саха остуоруйатыгаркэрэхсэбиллээхсыһыаннаитии, саха төрут культууратыгарүөрэтии.

Остуоруйа нөнүө оҕонүүтүө сизэргэ—майгыга, үгэскэ иитии.

Тулалыыр эйгэҕэ киһилии сыһыанна иитии.

##### **Үөрэтэр уобаластаралтыһылары:**

Оҕо билэр-көрөр дьобурун, сангарар санатын, бодоруһар үөрүйэхтэрин, эт-хаан өттүнэн сайыннары, кэрэ эйгэҕэ иитии.

##### **Дьаһымал сүрүн көрүнгэрэ:**

Оонньуу, уус—уран айымньыны ааҕы, кэпсэтиһии, айар үлэ, кэрэ эйгэ, хамсаныы, эти-хаанычэбдигирдии.

##### **Туттуларматырыаал:**

Иллюстрированной араас кестуулээх макеттар, кумааҕы куукулалар, чороон макета, поднос, чороон быһыылаах фартук, маркер, сахалыы киэргэллэр: бастына, илин кэбиһэр, музыкальнай центр, проектор.

**Сана тылы уерэтии:** ньадараал – нууччалыыттан генерал диэн тыл тылбааһа, **байҕал,**

##### **Барыыта.**

Үтүөкунунэн, оҕолоор! Биһиги бугун наһаа интэриһинэй «Дьол чорооно» остуоруйа баыалдыттыахпыт. Бу остуоруйаҕа Чурумчуку диэн чороон уһа, ыраахтааҕы, уонна кини надьарааллара бааллар. Билигин эьигини кытта бу остуоруйаны куукулалар кемелерунэн оонньоон керуехпут (Оҕолорго куукулалары тунэтии: Чурумчуку, ыраахтааҕы, ньадьарааллар).

Остуоруйабытын саҕалыыбыт.

## **1 көстүү.** Балабан кестуутэ

Былыр-былыр тордох - ирдэх танастаах Чурумчуку уус оморбута эбитэ уһу. Кини чороон ууһа эбит. Оҕолоор, чороон диэн тугуй? Туохха тутталларый? Тугунан онороллоруй? Туохтаах буоларый? (Оҕолор эппиэттэрэ). Чурумчуку наһаа дьаданы эбит. Онтон санаата түһэн утуйан хаалбыт. (Оҕо утутар).

Оҕолоор, Чурумчуку утуйа сыттабына, биһиги киниэхэ көмөлөһөммүт, аптаах чороон оноробут дуо? Манна көннөрү чороонно сыталлар. Ону биһиги киэргэтэн аптаах оноробут. Экраанга чороон ойуутун көрүң эрэ. Хайдах оһуордаах буолар эбитий? (Тиис уонна долгун оһуор онотторуу).

Кыраыабай да чороон буолла, оҕолор, билигин Чурумчукубут балаҕаныгар теннуеххэйдин.

Арай сарсыарда Чурумчуку үһүктан кэлбитэ бэртээхэй быһыылаах сабыс сана чороон турар эбит.(Чороону остуолга ууруу). Көннөрүчороон буолбатах-көмүс чороон эбит.Күн диэки эргитэн ыллахха, арыынан аллар, кымыһынан кыынньар, сүөгэйдинэн мөлбөйөр дьикти чороон эбит.

Чурумчуку онтон үөрэн чугастаабы ыалларын ыныран ыһыах тэрийэр. ( Көстүүнү эргитии-ыһыах көстүүтэ).**2 көстүү.** Ыһыах көстүүтэ.

Чурумчуку дьикти көмүс чороонноммутун ыраах оморор ыраахтаабы тойон истэр. Ыраахтаабы чороонно ымсыыар, ньадьарааларынан илдьиттиир. «Чорооннон ыраахтаабыга биэрэ тарт!» - диэн бирикээстииллэр.Чурумчуку биэрбэт.Ыраахтаабы чороонно ымсыыран бэйэтинэн тийэн кэлэр.“Чорооннон миэхэ тоҕо илдьибэтин?”- диэн хаһытаабыт.Онуоха Чурумчуку: “Чороонум миигин аһатар- таһыннарар. Ону биэрэн баран хайдах тыыннаах буолуохпунуй?”. “Кыһын устата аһыыр аскын, таннар таһаскын тэрийиэм”, - диэбит ыраахтаабы.

Чурумчуку эрдэйдэх маныаха сөбүлэһэн, үксүгэр куттанан даҕаны, чороонун ыраахтаабыга биэрэн ытар. Кини ылбыт аһын, таннар таһаһын кыһын устатыгар аһаан-таннан бүтэрэн кэбиспит. Иккис кыһыныгар эмиэ ачыктаан, тонгон барбыт.

Инньэ гынан Чурумчуку: “Ылбыт аһым-таһаһым буттэ”, - диэн ыраахтаабыга бэйэтэ барбыт.

## **3 көстүү.** Тыа көстүүтэ.

Чурумчуку баран иһэн сис тыаҕа икки ытырыык ыты, үс сүр бөрөнү, үс хардан эһэни көрсө түспүт. Бу ыраахтаабы кыыллара эбит (оҕолор кыыллары булан аҕалаллар).Оҕолоор, бу ханнык кыылларый?Кыыллар Чурумчукуну көрөн ырдыгынаан тиистэрин таһааран барбыттар.(Оҕолор сангаран көрдөрөллөр).

- Ыт хайдах сангарарый? (Ырдыгыныныр)

- Бөрө хайдах улуйарый? (уу-уу-уу)

- Эһэ хайдах сангарарый? Көрдөрүң эрэ.

Маладыастар, кыылларыкытта ооньуоххайың эрэ.(Хамсаныылаах оонньуу)

Наһаа учугэйдик оонньоотубут, билигин остуоруйабытыгар теннуеххэйдин.Чурумчуку кыыллары керен кыһырбыт. Кини кыһырдабына туохха да холоммот күүстэнэр эбит. Бу кыыллары сыгыннаах илиитинэн харбаталаан ылан айахтарын томторуктаан баран, атахтарыттан таннары куругар баайталаан кэбиспит. Ыраахтаабы дыбарыаһыгар тийбит.

## **4 кестуу.**Ыраахтаабы дыбарыаһа.

“Браахтаагы тойон, чороммун ажал!” – диэбит. Браахтаагы соһуйан айағын ата түспүт уонна ньадьараалларыгар хаһытаабыт: “Ильдэн байҕалга бараҕын!”. Ньадьарааллар Чурумчукуну байҕал биэрэгэр илдьибиттэр.

### **5 кестуу. Байҕал кестуутэ**

Уу кытытыгар ажалалларын кытта:” Уоһум, обоор!” – диэбит Чурумчуку. Онуоха уоһа байҕалы оборон ылбыт. Байҕалара уолан хаалбыт. Ньадьарааллар сөзүүбөҕөнү сөхпүтүтэр. Куттанан куотан хаалбыттар. (Чэ эрэ, ньадьарааллар куоталлар).

Дыбарыаска тийэн үнсубуттэр. Онуоха ыраахтаагы Чурумчукуну тутан ылан хайа үрдүгэр улуу уокка быраҕын диэн бирикээстэбит.

### **6 кестуу: Хайа кестуутэ**

Ону ньадьарааллар Чурумчукуну тутан ылан хайа уотугар бырахпыттарыгар Чурумчуку: “Уоһум, кут!». Уоһа бүтүн байҕалы төттөрү куппут. Кутаа уот умуллан уу анныгар тимирбит. Браахтаагы суона бэрт буолан кыайан сүүрбэккэ, байҕалга былдьаппыт. Тимирэ-тимирэ күөрэйбит, күөрэйэ-күөрэйэ тимирбит. Ол кэннэ көрдөспүт: «Чурумчукуо, үрүн күммүн сүтэримэ! Көмүс чороонгун ыл. Улахан кыыспын ойох ыл уонна саарыстыбам аһаарын эн бас бил!» - диэбит. Онуоха Чурумчуку ыраахтаагыны ууттан хостообут. Чороонун ылбыт. Браахтаагы улахан кыһын кэргэн ылбытуонна саарыстыбатын аһаарын бас билбит.

### **7 кестүү: Ыһах.**

Чурумчуку үөрүүтүтэн уйгу-быһан ыһағын ыспыт. Бар дьон кини үөрүүтүн үллэстэ сахалыы мааны танастарын кэтэн оһуохайды кэлбиттэр.

Оҕолоор, биһиги ыһахха сылдьар дьон сиэринэн таннахха уонна киэргэниэххэ. Чороон танаспытын кэтэн (чороон быһыылаах фартук кэтэллэр) Чурумчукуну үөрдүөххэйдин, араас сахалыы киэргэллэринэн симэниэххэйдин (остуоллартан талан ылан киэргэл иилинэллэр). Ол кэннэ төгүрүчү туран оһуохай этиэххэйдин.

(Оһуохай этиитэ).

Оһуон -оһуон оһуохай,

Эһиэн- эһиэн эһиэхэй!

Бары бииргэ мустаммыт

Чурумчуку үөрүүтүн

Үллэстиэбин, оҕолоор.

Дьол чорооно ажалын

Элбэх үтүө үөрүүнү.

Оһуохайдыр оһуохай,

Эһиэхэйдир эһиэхэй!

Күндү оҕолоор! Баһарабын эһиэхэ дьоллоох оҕо сааһы, үгүс үөрүүнү-көтүүнү! Көрсүөххэ диэри!

